

**IZVJEŠTAJ O SONDAŽNOM ARHEOLOŠKOM ISTRAŽIVANJU NA
GIARDINIMA**

(k.č. 5431/1 i 5432, k.o. Pula)

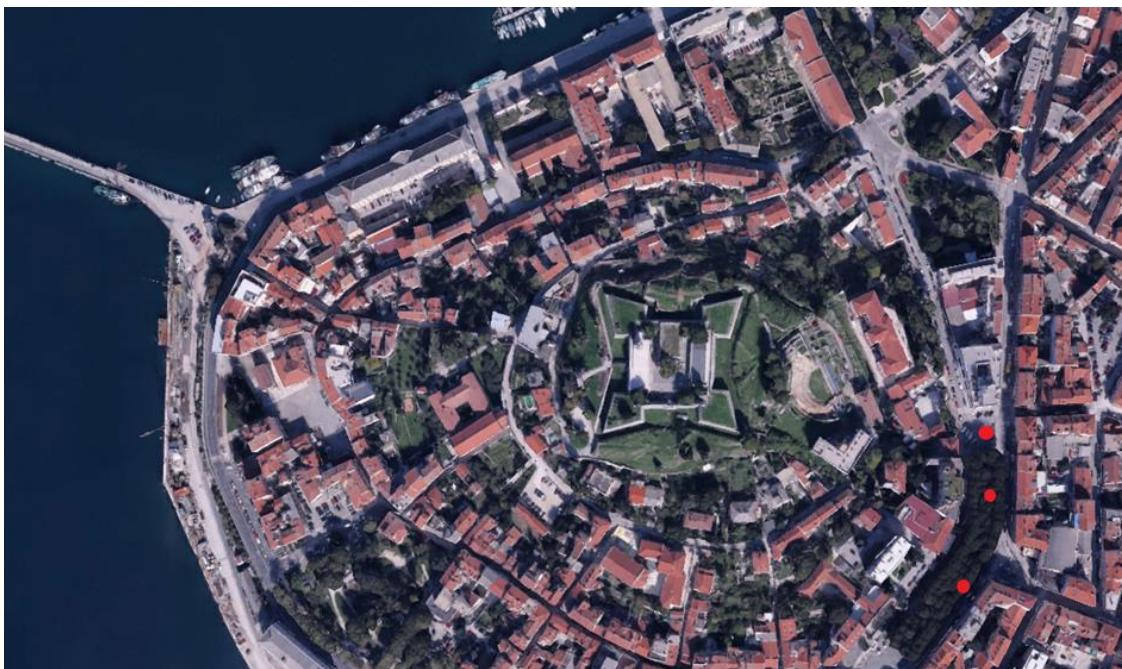

Sastavila:

Teodora Šalov, dipl. arheolog – pov.umjetnosti

Srpanj 2020.

UVOD

Orto-foto snimak povjesne jezgre Pule s označenim pozicijama arheoloških sondi na Giardinima

Temeljem Rješenja Konzervatorskog odjela u Puli, Klasa: UP I 612-08/20-08/0075; Ur.Br.: 532-04-02-10/11-20/02, U Puli 18. 2. 2020., dana 21. 2. 2020. otpočeli su radovi probnog arheološkog sondiranja na Giardinima k.č. 5431/1 i 5432, k.o. Pula. Investitor radova je Grad Pula, a izvođač tvrtka Iza duge. Sondažno arheološko istraživanje obavlja arheologinja Teodora Šalov, predstavnica tvrtke Arheo TiM. Završni izvještaj odnosi se na 4 dana istraživanja (20., 21., 25. i 27. 2. 2020.), te 10 dana istraživanja tijekom ožujka 2020.

Metodološki pristup pri izradi Izvještaja o arheološkom istraživanju sastojao se od dva dijela: terenskog rada i kabinetskog rada. Pri radu su korištene kartografske podloge mjerila 1:5000, ortofoto snimak mjerila 1:5000 i katastarski planovi. Kabinetski rad sastojao od proučavanja dostupne literature i arhivske građe, te pisanja Izvještaja.

Giardini se nalaze na istočnoj, vanjskoj strani gradskih zidina povjesne jezgre grada Pule koja je zaštićena kao kulturno dobro Rješenjem Ministarstva kulture RH i upisana u Registar kulturnih dobara RH – Listu zaštićenih kulturnih dobara pod rednim brojem Z-5638.

Kao podloga vrednovanju lokaliteta obuhvaćenih studijom služili su Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i smjernice iz konzervatorskih podloga, gdje je jasno naznačena potreba aktivnog pristupa graditeljskom nasljeđu, odnosno kulturnoj baštini u cjelini. U tom je

smislu bitno istaknuti potrebu širenja interesa od probranih spomenika do građevina skromnijeg estetskog ili povijesnog značaja što zahtijeva integralni pristup i vrednovanje. Također je uzet u obzir Zakon o potvrđivanju evropske konvencije o zaštiti arheološke baštine iz 1992. god. (ratificiran 2004. god.). Ovom konvencijom države potpisnice se obvezuju poduzeti mjere za usuglašavanje i povezivanje pojedinih zahtjeva arheologije i razvojnih planova osiguravajući da arheolozi sudjeluju u politikama planiranja izrađenima na način koji osigurava uravnotežene strategije zaštite, očuvanja i unapređivanja lokaliteta od arheološkog interesa.

POVIJESNI PREGLED

Giardini (prema tal. giardini vrtovi), trg u centru Pule. Do sredine 19. stoljeća na tom su se području nalazili vrtovi po čemu je ovaj dio grada dobio naziv. Vrtovi su se nalazili neposredno istočno od gradskih zidina, a obrađivalo ih je gradsko stanovništvo koje je živjelo na području koje su okruživali gradski bedemi.

Nakon odabira Pule za glavnu austrijsku ratnu luku sredinom 19. stoljeća, započelo je širenje i ubrzani razvoj grada. U drugoj polovici 19. stoljeća na području ispod Kaštela uređena je parkovna površina. Sagrađene su staze, uređene gredice s cvijećem, zasijana trava, zasađena stabla. Površina je poslije prenamijenjena u tržnicu.

U drugoj polovici 19. stoljeća na području ispod starog Kaštela uređena je parkovna površina. Sagrađene su staze, uređene gredice s cvijećem, zasijana trava, zasađena stabla. Površina je poslije prenamijenjena u tržnicu. Početkom 20. stoljeća na Giardinima je posađeno stotinjak stabala ladonje (koprivića) u četiri reda, koja i dan-danas pružaju hlad pulskim stanovnicima i putnicima namjernicima. Kroz povijest su Giardini nosili razne službene nazine, od Largo Guglielmo Oberdan, Piazza Gian Rinaldo Carli, Piazza Giardini, Circonvallazione, kao i nekada davno Piazza della legna. Od kraja Drugog svjetskog rata pa sve do ranih devedesetih naziv za tu lokaciju bio je najprije Trg Bratstva-Jedinstva, a potom Trg Bratstva i Jedinstva (upravo tako pisan, sve velikim slovima). Ipak, nitko nije govorio "naći ćemo se na Trgu bratstva i jedinstva", već su se svi nalazili "na Giardinima", eventualno "na korzu", tako da je taj naziv u uporabi generacijama i generacijama. Na povijesnim fotografijama vide se posadena stabla s dobro razvijenom krošnjom i ravnim deblom koja su propisno uzgojena u nekom od tadašnjih rasadnika. Sve su sadnice bile istog habitusa. Neke od njih nisu odoljele zubu

vremena, pa ih je danas ostalo osamdesetak, ali su ipak najvrjednija zelena oaza u srcu grada. Danas njihova visina doseže dvadesetak metara.

Na jugozapadnom kraju Giardina nalaze se dobro sačuvani ostaci gradskih zidina, a na njihovom sjevernom kraju nalaze se stube koje su s prostranog šetališta vodile prema zgradama Gradskog muzeja koji je porušen tijekom bombardiranja Pule u Drugom svjetskom ratu. Navedene stube koje se nalaze s južne strane Kina Valli (bivšeg kina Zagreb) bile su također komunikacija novog, proširenoga dijela grada sa starom jezgrom Kaštela. Giardinima je za vrijeme Austro-Ugarske prolazila tramvajska pruga koja je povezivala sjever i jug grada.

Uz cestu i duž šetališta bili su lampioni ulične rasvjete koji su davali romantični ugodaj. Na samom jugu Giardina, na Portarati, nalazi se rimski spomenik Slavoluk Sergijevaca, jedan od ciljeva pri turističkom razgledanju grada, koji je razlog velike pješačke frekvencije preko Giardina.

Mlada stabla koprivića (ladonje) zasadena poč. 20. st. na Giardinima

Giardini su do danas ostali mjesto sastajanja i okupljanja u povodu raznih manifestacija i skupova. Već u prvoj polovici 20. stoljeća ovdje su održavane izložbe knjiga i prigodne prodaje. S tim se običajima nastavilo i poslije, pa se tu odvijaju projekcije filmova, koncerti i ostala društvena događanja. Tako je Korzo, kako se šetalište nazivalo nakon Drugog svjetskog rata, postao i ostao glavno društveno okupljalište. Na fotografiji s početka 20. stoljeća još se

vidi zeleni pojas između drvoreda i gornje prometnice (Castropola), koji je bio jedini ostatak nekadašnjih vrtova. Taj je pojas znatno smanjen tijekom bombardiranja u Drugom svjetskom ratu. Nakon rata pronađeni su ostaci gradskih zidina, koje su poslije i obnovljene. Godine 1995. u arheološkim su iskapanjima oko Slavoluka Sergijevaca nestali i zadnji ostaci zelenila. Tako je srušena i prekrasna crnika posađena početkom 20. stoljeća, kao i slobodna živica od gorke naranče, jedina takve vrste u gradu.

Giardini – nakon sadnje stabala 1903.

Giardini pod snijegom početkom 20.st.

POVIJEST ISTRAŽIVANJA NA GIARDINIMA I NEPOSREDNOJ BLIZINI GIARDINA

Prva faza arheološkog istraživanja Trga Portarata -Giardina (studen-i-prosinac 1994.)

Po uklanjanju postojećeg pločnika i sloja pijeska, ustanovljeno je nešto ulomaka rimskih amfora i tegula. Iskopom prvog sloja pokazali su se obrisi kule 1A, koja sa sjeverne strane flankira gradska vrata i teško je oštećena probojem infrastrukturnih elemenata (voda, plin i zidani kanal kanalizacije). Tada se pristupilo i iskopu sonde uz sjevernu stopu spomenika sa zapadne strane, kako bi se utvrdila dubina temelja i dubina na kojoj je živa stijena. Tom prilikom, kako je i novije sondažno istraživanje pokazalo, nije utvrđena živa stijena, šta govori u prilog tome da je prostor Portarate, Giradina i Dantevog trga sustavno nasipan. Tom prilikom imali su problem i s prodorom vode koji ni ispumpavanjem nisu uspieli riješiti. Ustanovljeno je da je temelj Slavoluka zidan od lomljenaca vezanih žbukom, ali žbuka je vremenom velikim dijelom isprana.

Između sjeverne kule 1A i Slavoluka ustanovljen je ovalni zid koji iz smjera Slavoluka skreće prema sjeveru gdje se vjerojatno priključuje gradskim zidinama i unutarnjem prostoru grada. U središnjem prostoru prolaza primijećeno je nekvalitetno opločenje neujednačenih blokova, vjerojatno srednjovjekovne provenijencije. Ispred kule 1A, s istočne strane, na nju se naslanja koso postavljen zid, kvalitetne izvedbe, prekinut probojem infrastrukture. Istražena je i površina samih gradskih vrata, gdje je ustanovljeno višeslojno i višefazno opločenje u raznim vrstama kamena i različite izrade. Najstariji, izvorni sloj je najbolje sačuvan, a na velikim pravilnim i fino izrađenim blokovima vidljivi su otisci okomitih blokova od kojih su bili sazidani bočni prolazi na gradskim vratima, što je vidljivo na grafičkim prikazima iz 18. i 19. st., gdje se lijepo vidi trojna podjela gradskih vrata na širi glavni, lučno nadsvoden (kolni) i dva manja bočna, isto lučna prolaza (za pješake).

Sonda s unutarnje strane Slavoluka nije pokazala nikakve podloge opločenja. Ispred lijepo oblikovanih ploča trojnog ulaza u grad popločenje postaje nepravilno i u kosoj liniji skreće u južnom dijelu prema zapadu, te se na neki način prilagođava liniji bedema vidljivih na Giardinima. Prema dostupnoj dokumentaciji 1880-tih (vrijeme austrougarske) izvedena je odvodnja oborinskih voda od Slavoluku prema istoku. Radovi na terenu su prekinuti te 1994., zbog nadolazećih božićnih i novogodišnjih praznika. (MATIJAŠIĆ R.,1995.)

Druga faza istraživanja na Trgu Portarata – Giardini, odvijala se od siječnja-ožujka 1995.

Uklanja se asfaltni sloj i popločenje na području kule 2 u Grubišinoj ulici, te numeracijom i skidanjem ploča na Trgu Portarata radi širenja iskopa prema istoku. Iskop bedema počeo je

kod kule 2, te se postepeno spuštao prema Slavoluku do recentnog stepeništa prije zavoja Grubišine ulice.

Očišćena je kula 2 do tvrdog žbukanog sloja s kamenjem, koji predstavlja izvornu ispunu kule. Ispuna se gubi prema vanjskom plaštu, tako je evidentno da je najveći dio plašta rekonstruiran, dok je prema crti bedema bolje sačuvan izvorni zid i ispuna kule. S unutrašnje strane bedema, kod kule, kopalo se do 4 m rel. dub., a kod sjevernog kraja iskopa kopalo se do žive stijene (nije navedena visina). Tjesak koji je otkriven u Sektoru C na bedemu, za vino i ulje, sastojao se od tri dijela: kamen s dva utora za okomite nosače grede za stiskanje, podloga recipijenta s okolnim žlijebom i izljevom, te četvrtasti mali recipijent za skupljanje istisnute tekućine. Po veličini, načinu izrade i tehnologiji, tjesak bi mogao biti antičke ili najviše kasnoantičke datacije, međutim položaj pronalaska zбуjuje.

U sektoru CD iskopan je zid koji se lomi pod pravim kutom te spaja s bedemom. Izrađen od klesanaca vezanih žbukom, širine od 60 – 80 cm. Kamenom spolijom vezan je za nastavak ispod kolnika.

U stratigrafskim jedinicama unutar bedema bilo je mnoštvo antičke i kasnoantičke keramike, a i drugih nalaza. Gornji slojevi, u pravilu, nisu imali nalaza već predstavljaju recentnu ispunu radi niveličije u 19. i 20. st. Na području zapadno od Slavoluka popločenja nema, kao ni nabijene podloge prije opločenja. Izbušene su tri geomehaničke sonde promjera 11 cm u zoni Slavoluka, od kojih su tri spuštene koso u temelje stope spomenika, a jedna okomito ispod luka. Pregledom i prosudbom rezultata, zaključeno je da su temelji postavljeni na živu stijenu, koja je oko 3 m ispod razine dna stopa. Temelj je u cijelosti bio izrađen od klesanaca vezanih vapnenom žbukom, koja se kroz vrijeme isprala, zbog čega je došlo do slijeganja i pomaka u fugama kamenih blokova Slavoluka na njegovom luku. Nadalje, očišćen je nastavak rimske ceste s tragovima kola prema istoku, koliko je podzemna voda dopuštala. Nalaza je bilo iznimno malo. (MATIJAŠIĆ R.,1995)

Treća faza istraživanja na Trgu Portarata – Giardini, odvijala se od travnja-srpnja 1995.

Istraživanje se nastavilo na području bedema, u dijelu okrugle kule 2 i malog stepeništa uz zavoj ulice. Tom prilikom stepenište je demolirano, kao i cijela površina do ruba zavoja s unutarnje strane. Uklonjeno je veliko stablo ladonje (koprivića) koje se nalazilo u samoj crti bedema, a iskop je proširen prema istoku na područje kule 3, četvrtastog oblika, koja je između dva svjetska rata bila netočno rekonstruirana.

Tom prilikom, u iskopu uz bedem s unutarnje i vanjske strane kule3, ustanovljena je velika količina antičke keramike, uglavnom amfora, ali i fine kuhinjske keramike (terrae sigillatae).

S unutarnje strane bedema, između kule 2 i tjeska, pronađen je jedinstveni primjer keramičke antefikse u obliku ženske maske, dio arhitektonske dekoracije kasno helenističkog ukusa. U samom dnu arheoloških slojeva, s unutarnje strane uz bedem, otkriveno je i ponešto prapovijesnih ulomaka keramike izmiješane s antičkim nalazima.

Južno od tjeska uz bedem pronađen je antički zid normalne debljine koji se naslanja na bedem, ali i gubi u sloju ispod ulice. Prilikom istraživanja kule 2, nije bilo posebnih nalaza jer je čitava visina kule bila rekonstruirana između dva svjetska rata. Na području gradskih vrata srušena je recentna betonska kanalizacija koja je prelazila preko kule 1A, te je ta okrugla kula u potpunosti očišćena. Produbljen je iskop u cijelom području istočno od kule 1A i od samog praga gradskih vrata, gdje je očišćena površina kamenih ploča rimske ceste koja je izlazila iz grada. Nalaza na ovom prostoru nije bilo mnogo, obzirom na debljinu sloja nasipa zemlje, koji se povećava prema istoku. Čišćenjem austrijske taložne jame u sredini prolaza gradskih vrata, između prolaza i Slavoluka, ustanovljen je samo pijesak, bez nalaza, pa nema sumnje u definiciju te konstrukcije kao taložnice za oborinske vode koju je kanal preljevno vodio prema istoku zidanim kanalom. Nastavkom rada na potezu, od sjevera prema jugu, prema Grubišinoj ulici, (od okrugle kule 2 prema četvrtastoj kuli 3)došlo se do dijela bedema koji je bio ma poseban i prepoznatljiv način rekonstruiran velikim, bunjastim, kamenim blokovima, To je učinjeno u vrijeme prije 1918. g., a u trenutku kad je organizirana ulica između bedema i niza novih zgrada na istočnom potezu ulice. Tada nije vršena konzervacija ili rekonstrukcija bedema, već je izgrađen novi podzid bez konzervatorskih pretenzija, koji je zatrpan u talijanskoj rekonstrukciji bedema na tom potezu. Nakon dokumentacije austrijskog podzida, on je demontiran i odvezen. Time je oslobođena i četvrtasta kula 3 koja se pokazala većom od talijanske rekonstrukcije, koja je bila podređena urbanističkim potrebama organizacije prometa na tom području. Sunde do žive stijene istražene su kako s unutarnje tako i s vanjske strane bedema i duž vanjskog lica kule. Primjećeno je da se nasip uz lice kule sastojao od gotovo isključivo keramičkog otpadnog materijala s mnogo kamenja. U materijalu je pronađen ulomak mramorne ploče s reljefom, tipa „oscilla“. Očišćen je gornji sloj zemlje i trave s kamenih blokova koji predstavljaju završnu fazu bedema s istočne, vanjske strane istih, a iskopan je i čitav prostor ispred njih do živca. Zbog privremenog zaključivanja radova na arheološkom istraživanju, pristupilo se pripremama za izgradnju drvenog prolaza kroz Slavoluk. Tamponskim slojem zatrpani su rubni dijelovi iskopa na istoku i zapadu, gdje nije bilo posebnih arhitektonskih nalaza, osim kraja kamenih ploča rimske ceste na istoku, koje nije bilo moguće dalje kopati zbog nadiranja podzemne vode, a i zbog približavanja glavnoj prometnici. Premješten je i tjesak sa bedema u dvorište susjedne zgrade, sa svim elementima i tu rekonstruiran. (MATIJAŠIĆ, R. 1995)

Četvrta faza istraživanja na Trgu Portarata – Giardini, od (rujna 1995. – siječnja 1996) 1996.

U razini antičkog prolaza vrata, očišćen je vanjski zid, oštećen kanalizacijom. Tom prilikom pojavili su se prvi tragovi druge okrugle kule 1B. Zidovi kule, ispod kanalizacije, bili su sačuvani u većoj visini negoli zidovi kule 1A. Nastavljaju se i ispod zidova temelja Stare Robne kuće. Iskopom unutrašnjosti registriran je sloj nabacanog kamenja sa žbukom (ispuna kule), te se došlo do ravnine stope kule, koja je iskopom s vanjske strane oslobođena do te mjere da je pokazala veću ekscentričnost i nepravilnost gradnje u odnosu na nadzemni dio kule. Od nalaza bilo je ponešto ulomaka amfora i slične keramike.

Iskopom izvan kule 1B, nakon skidanja niza kamenih blokova koji su činili kasnoantičko ojačanje kule, došlo se do stope kule, a prepoznala se fuga koja se odnosi na stariji ravni završetak bedema sa južne strane gradskih vrata prije gradnje trojnog prolaza. Ovaj dio se kasnije nastavio čistiti poslije skidanja gornjeg sloja kamenih ploča, koje su pripadale vjerojatno post – antičkom razdoblju.

Između ostalog, po dokumentiranju, uklonjen je sklop kamenih spolja, koje su činile recentni sloj uz samu austrijsku preljevnu taložnu jamu. Ispod tog sloja kamenja, među kojima je bio ulomak poklopca sarkofaga s rubom natpisne ploče (natpis nije sačuvan), pojavio se zemljani naboj, te ploče izvornog rimskog opločenja s dubokim utorima od kotača kola. Vidljivi su i kasniji popravci ispunjavanjem dubokih utora kamenim oblucima s nešto žbuke.

Na zavodu Grubišine ulice, danas Uspon Sv. Stjepana, istražuje se bedem kod četvrtaste kule3 (sektor 10), prema jugu. Tom prilikom otkrivena je austrijska oborinska kanalizacija sa željeznim rešetkastim slivnikom i sustavom površinskih udubljenja popločanih oblucima, koji su se nalazili odmah ispod asfaltnog sloja, a bili su položeni na bedem. Definiran je južni ugao kule 3, a na potezu između nje i kule 1A, izolirana su dva mala ortogonalna zida, koji su kasnije dozidani. U iskopu oko kule 3 bilo je mnoštvo ulomaka keramike. Zid bedema jako je oštećen kopanjem temelja podzida zavoda tadašnje Grubišine ulice, koji je bio od betona, a u gornjim dijelovima zidan velikim bunjastim kamenjem.

Radovima, ispod Stare Robne kuće, istraženo je područje zapadno od kule 1B unutar bedema, odnosno na mjestu gdje se očekivalo unutarnje lice bedema. Definirano je: 1. unutarnje lice kule 1B, dosta dobro sačuvano, uz njega na istoj dubini ispuna kule prema istoku; 2. unutarnje lice bedema = vanjsko lice kule 1B; 3. ravni zid, koso u odnosu na prepostavljeni bedem, možda spaja bedem i ugao prolaza vrata; 4. ostatak nekog zida na višoj razini, oštećen kanalizacijom; 5. izolirani kameni blokovi nekog zida unutar bedema; 6. podalje smješten još jedan zid u smjeru I – Z a sačuvano samo južno lice. Radi definiranja lica bedema u kuli 1A, prišlo se čišćenju unutrašnjosti te kule, gdje je pronađem zid okomit na smjer bedema, organski

vezan. Iskopom izvan kule 1A prema jugu pronađen je ugao konstrukcije koja se interpretira kao četvrtasta kula – faza prije okrugle kule. Nastavilo se s iskopom u prostoru kule 1B, kako bi se pokušala definirati i ovdje situacija koja bi mogla biti slična (postojanje druge četvrtaste kule?). Na tom mjestu pronađen je zid s fugom koja bi mogla pripadati takvoj konstrukciji, a nadovezuje se na fugu u „podu“ ispune kule 1B. Radi ispitivanja područja između dvije okrugle kule (1A i 1B), skinute su ploče srednjovjekovnog sloja, koje su se sastojale od mnogo manjih komada sivog dolomita. Pronađen je vjerojatni ugao završetka bedema na sjevernoj strani, dok se simetrična situacija na južnoj strani mora očekivati ispod kamenih ploča rimske faze prolaza kroz Slavoluk. To područje još nije istraženo.

Pristupilo se i iskopu vanjskog lica konzerviranog bedema od kule 2 do kraja tog poteza bedema na trgu Giardini, uključujući i okruglu kulu 2. Očišćen je sloj krupnih kamenih blokova koji predstavlja kasnoantičko ojačanje bedema, te njegovo lice do žive stijene na koju je položen. Nalaza nije bilo budući su tu vršeni radovi konzervacije bedema 30-tih godina prošlog stoljeća. Dokumentacija, prema našim saznanjima nije objavljena, sačuvana ni dostupna. Pokretni arheološki ostaci pohranjeni su u Arheološkom muzeju Istre. (MATIJAŠIĆ, R. 1996)

Izvješće o arheološkom zahvatu u sklopu građevinskih radova u ex kinu Giardini (veljača – ožujak 1997.)

Paralelno s građevinskim radovima na preuređenju ex kino dvorane u poslovni prostor, investitora Dragana Šugara, izvodi se arheološki nadzor. U tri faze nadzora pri uklanjanju betonske površine utvrđena je živa stijena i nisu uočeni arhitektonski, a ni arheološki nalazi. U četvrtoj fazi koja se odvijala ispred kino dvorane, prilikom iskopa nađena su dva fragmenta antičke keramike (amfore), te jedan recentni zid duž. 2,5 m, te visine 0,9 m. Na istom pravcu uočeni su kameni blokovi na dubini od 1 m (djelomično obrađeni), dim. 0,2 x 1 m. Moguće da su nastavak istog zida. Zid je dokumentiran. (ZLATANIĆ, R. 1997)

Izvještaj o arheološkom nadzoru na Giardinima (studeni 1998.)

Arheološki nadzor obavljalo se prilikom iskopa za postavljanje elektroinstalacija za potrebe provođenja struje za postojeća tri kioska. Iskop je vršen cijelom dužinom Giardina, od juga prema sjeveru (od četvrtaste kule u blizini Slavoluka Sergijevaca pa do poligonalne kule).

Na prostoru paralelno sa sačuvanim gradskim zidinama pronađeni su kameni blokovi (između dvije četverokutne kule). Radi se o građevinskim elementima i poklopcu sarkofaga. U nasipu sa sitnim kamenjem i zemljom čitavom dužinom kanala pronađeni su ulomci tijela, ručke i šiljaka amfora, tegula, ulomci posuda, dio kamenice, mramorni profilirani ulomak i ulomak dna novovjekovne posude. (BRADADRA., T. 1998)

Izvještaj o zaštitnom arheološkom nadzoru prema projektu „Rekonstrukcija postojeće mreže gradskog plina naselja Arena“, rujan 2014.

Na samom križanju Giardinija i Istarske ulice, pronađeni su arhitektonski ostaci devastiranog antičkog groba u orijentaciji I – Z. Arhitektura groba sastavljena je od antičkih tegula i imbreksa, složenih na dvije vode, vezanih žbukom. Gornja površina grobne arhitekture od tegula nalazila se na AV 8,19 mnv. U zapadnom dijelu iskopa, sačuvan je bočni dio arhitektura i podnica, dok je u istočnom dijelu grob u potpunosti uništen recentnim instalacijama. Iznad groba također se nalazila cijev za vodu. Ispunu groba činio je sloj zemlje s recentnim predmetima. U ispunu su pronađeni manji ostaci kostiju te dva metalna nalaza koji se nalaze na laboratorijskoj obradi, s obzirom da su pronađeni u korodirajućem stanju. Grob je bio položen na zemlji, na AV 7,80 mnv. Vidljiva dužina grobne arhitekture u kanalu iskopa bila je 1 m, širina 0,50 m, a sačuvana visina je iznosila 0,40 m. Grob je nakon dokumentacije uklonjen s obzirom da se nalazio na trasi projekta.

Prilikom kopanja priključka za plin, zapadno od glavnog iskopa, na AV 8,18 mnv pronađena je suhozidna struktura (SJ 006), neutvrđene vremenske datacije (T. 19). Dimenzije strukture u tlocrtu su 0,70 m x 0,80 m. (KONCANI UHAČ, I.; ČUKA, M., 2014; 11)

Grobna arhitektura na križanju Giardina i Istarske ulice

Suhozidna forma na Giardinima ispred Fine, na prometnici

Izvještaj o zaštitnom arheološkom nadzoru prema projektu „Rekonstrukcija postojeće mreže gradskog plina naselja Arena“, listopad 2014. – lipanj 2015.

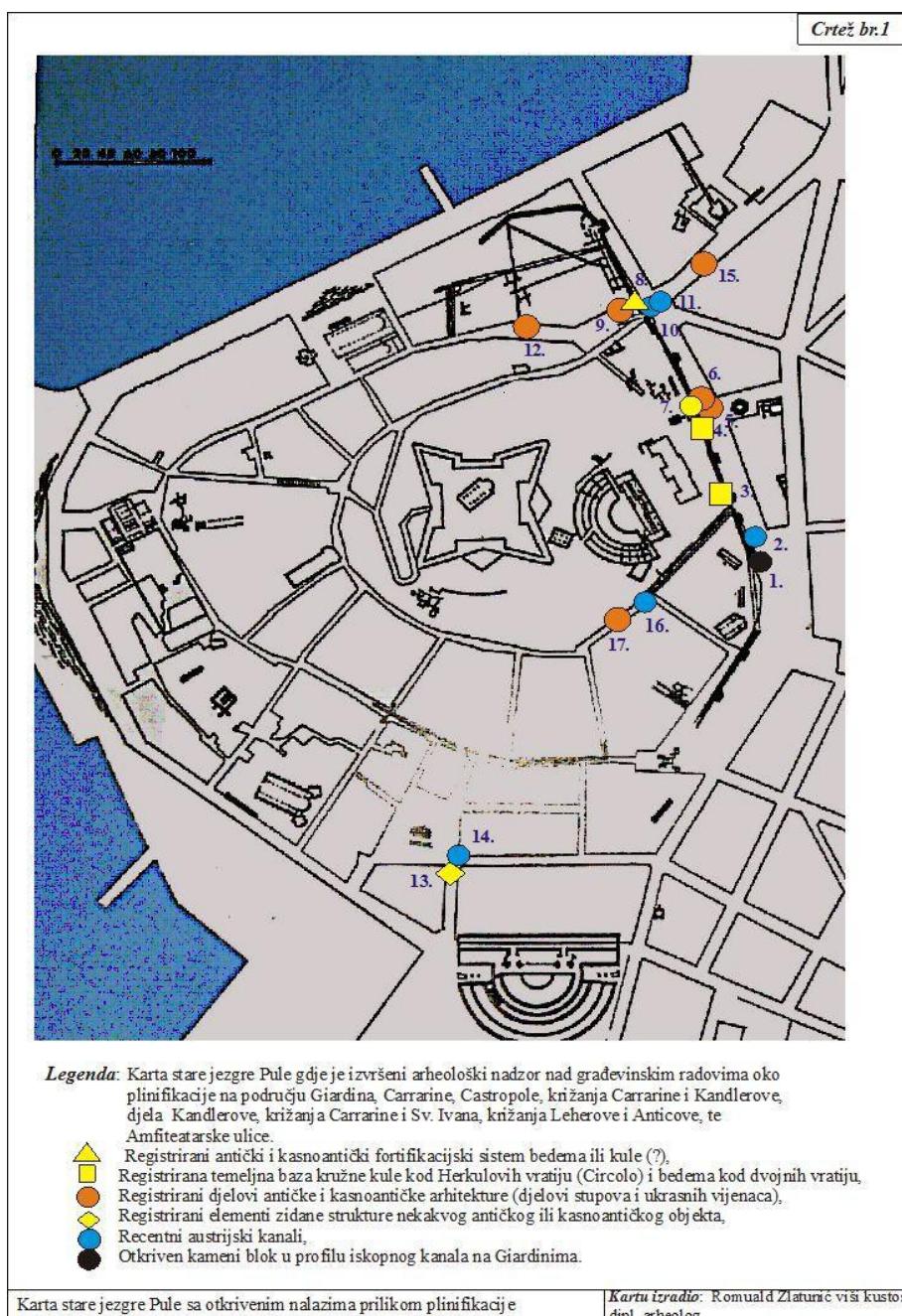
Arheološki nadzor u ulici Giardini je vršen u razdoblju siječnja 2015. Građevinski iskop kanala je obavljan od križanja ulice Giardini sa Zagrebačkom ulicom do križanja ulice do križanja ulice sa Laginjinom ulicom. Iskop kanala išao je do dubine od oko -1.30 m po postojećoj infrastrukturi. U iskopu je ispred zgrade današnje Zagrebačke banke, pronađen ulomak rimskog pločnika koji se nalazio bačen u iskop, vjerojatno prilikom postavljanja recentnih instalacija. (KONCANI UHAČ, I., 2015; 7)

Zaključni Izvještaj o arheološkom nadzoru nad građevinskim radovima oko plinifikacije na području Giardina, Carrarine, djela Castropole, uspona na Kaštel, djela Kandlerove, Križanje Leherove, Arsenalske, križanje Carrarine ulice i Sv.Ivana, te Amfiteatarske ulice u Puli tijekom razdoblja od veljače do kraja svibnja 2015 g.

Od 9. veljače do 2. svibnja 2015. trajali su građevinski radovi plinifikacije Giardina i Carrarine ulice. Zbog blizine postojećih arhitektonskih arheoloških spomenika (antičkog i kasnoantičkog fortifikacijskog sistema koji se sastoji od bedema i kula, Herkulovih vrata i dvojnih vratiju te arheoloških registriranih ostataka bedema kod Gospodarske komore iz 2001. g.), izvodio se arheološki nadzor.

Tom prilikom su na tri lokacije na području Cararrine ulice izvršena manja arheološka istraživanja. Tako je na području od postojećeg vodovodnog šahta Circola prema Carrarinoj ulici kod iskopa kanala za postavljanje nove vodne instalacije u neposrednoj blizini Herkulovog ulaza i obrambene kule na dubini od caa. 0,40 – 0,50 m registrirana prva arheološka lokacija od zidane temeljne osnove obrambene kule (teh dokumentacija: crtež br. 1; prilog br. 15 , sl. 1 – 2). Ova temeljna osnova bila je već prije na dva mjesta oštećena i to: na području postojećeg vodovodnog šahta, i u neposrednoj blizini rubnika parka (zbog postavljenih starijih vodovodnih i el. instalacija), ovaj iskop i nalaz je samo fotodokumentiran. Prava širina temeljne stope je vidljiva u parku na sjeveroistočnom dijelu iste kule gdje je postavljena rekonstrukcija u vidu tanke linije zida koji vodi do rubnika parka i pločnika. Druga lokacija pojačanog arheološkog nadzora i istraživanja bila je na području u blizini djela rekonstruirane obrambene fortifikacije i dvojnih vratiju (Porta Gemina). Prilikom postavljanja privremene vodovodne instalacije, registrirana su mjesta oštećene temeljne osnove obrambenog zida (zbog već prije postavljenih vodovodnih cijevi za navodnavanje i zaljevanje zelene površine parka uz postojeći rekonstruirani bedem (teh. dokumentacija: crtež br. 1; prilog br. 16, sl. 1 . 2). Ispred dvojnih vratiju je prilikom iskopa od mjesta postojećeg vodovodnog šahta za vodu do Carrarine ulice gdje je iskopana nova trasa za plinsku i vodovodnu cijev, registriran zidani objekt antičkog kanala (teh. dokumentacija: crtež br. 1, 4; prilozi br. 17 – 18, sl. 1 – 2). Ovaj antički zidani kanal imao je funkciju odvodnje vode sa područja oko dvojnih vratiju. Nalaz ovoga kanala je fododokumentiran i iscrtan od strane crtača AMI-a u mjerilu. 1:20. Nakon dokumentiranja antički zidani drenažni kanal bio je zaštićen geotekstilom i zatrpan. Slijedeći arheološki arhitektonski nalazi koji nisu bili in situ registrirani su prilikom iskopa kanala u Carrarinoj ulici za plinsku i vodovodnu instalaciju u blizini dvojnih vratiju. Tu su registrirana dva nalaza arhitektonskih dijelova ukrasnih vijenaca nekog objekta (teh. dokumentacija: crtež br. 1; prilozi br. 13 – 14, sl. 1 – 3). Koji su bili bačeni kao materijal za podlogu starih telefonskih kablova i vodovodne te plinske instalacije. Ovi elemenati antičke arhitektire su fododokumentirani i transportirani u Arheološki muzej Istre. Na području Giardina tijekom radova iskopa kanala nisu registrirani arheološki nalazi, prvenstveno zbog dubine iskopa cca. 0,80 m. U profilu kanala ispred kućnog ulaza br. 2 registriran je nekakav kameni blok. Zbog širine kanala cca.

0,50 m zato što je izvođač kopao po staroj trasi već prije položene komunalne infrastrukture tako da se postojeći iskop nije trebao širiti, pa zbog toga je taj kameni blok ostao neistražen (teh. dokumentacija: crtež br. 1; prilog br. 8, sl. 1 – 3). Treća lokacija nalazi se u blizini okrugle kule te zidina, i ulaza u sklonište (sadašnji ulaz u Zerostrasse) te taxi stanice. Na tom mjestu registriran je nalaz kamene ploče i šahta kanalizacije iz austrijskog razdoblja (teh dokumentacija: crteži br. 1 - 2; prilog br. 2, sl. 1 – 3), te nije predstavlja arheološki nalaz, ali je bio iscrtan i fotodokumentiran. (ZLATUNIĆ, R., 2015, 1-3; 8)

Izyješće o zaštitnom arheološkom nadzoru nad radovima na postavi temelja za montažu elekrobicikala na Giardinima u Puli, srpanj 2015.

Zaštitni arheološki nadzor proveden je 30. svibnja 2015. godine (1 radni dan). Voditeljica stručnog nadzora bila je kustosica Silvana Petešić, djelatnica Arheološkog muzeja Istre. Izvođač predmetnih radova bila je tvrtka Vintijan d.o.o. Za potrebe postavljanja temeljne konstrukcije i sustava električnog napajanja elekrobicikala otvoren je kanal širine 1 metar te dužine 6 metara, orijentacije sjever-jug. Iskop je provođen strojno pri čemu je maksimalna dubina iznosila 0,45 metara. Arheološkim nadzorom nad radovima iskapanja evidentirani su recentni slojevi bez arheoloških nalaza. Površinski je sloj predstavljao dio asfaltne hodne površine suvremenog šetališta. Ispod se nalazio sloj smeđe zemlje izmješane s malom količinom sitnog kamenja. Ovaj posljednji evidentirani sloj nije otkopan u potpunosti, nego samo do zadane dubine. A rheološkim nadzorom nisu zabilježeni nikakvi pokretni nalazi niti nepokretne strukture koje bi mogle nositi obilježja kulturnog dobra. (PETEŠIĆ, S., 2015)

REZULTATI SONDAŽNOG ISTRAŽIVANJA

Na području Giardina u Puli predviđeno je istraživanje u okviru triju arheoloških sondi, svaka veličine 3 x 3 m. Arheološko sondiranje otpočelo je 20. veljače 2020. godine. U mjesecu veljači odrađeno je 4 dana istraživanja (20., 21., 25. i 27. 2. 2020.), te u ožujku 2020. u trajanju od 10 dana. Odlučeno je da se sonde rasporede u odvojenom nizu od samog podnožja Giardina u blizini Slavoluka Sergijevaca, do današnje zgrade FINE na samom rubu Giardina. Položaj sondi određen je na prostoru na kojem su u novijoj prošlosti uklonjena određena stabla ladonja.

Od 20. – 29. veljače 2020. otvorene su i istražene do dubine od 2 m Sonda 1 i Sonda 2. U ožujku 2020. otvorena je Sonda 3 i prekop preko ulice Giardini do Erste banke. Istraživanje sondi obavljeno je u relativno kratkom vremenskom periodu od 4 dana iz razloga što u sondama nisu utvrđeni kulturni slojevi. Evidentirano je da je prostor na kojem se nalaze sonde sustavno nasipavan materijalom sastavljenim uglavnom, od većih klesanaca s tragovima žbuke.

SONDA 1 – Nakon uklanjanja površinskog sloja asfalta i tampona (SJ 101), utvrđen je nasuti sloj svijetle smeđe zemlje s primjesama žbuke i sitnog kamenja (SJ 102), koji je u gornjim dijelovima nabijen, a u donjim rasut i suh. Nalazi su novovjekovni i sporadični. Od instalacija utvrđen je telekomunikacijski kabel (SJ 103), ispod kojeg je ustanovljen sloj „šute“ zapunjena velikim klesancima, razmrvljenom žbukom i svjetlom smeđom zemljom, bez nalaza (SJ 104).

Posljednji utvrđeni sloj bio je sloj svijetlo smeđe, rahle zemlje u sjeverozapadnom kutu Sonde 1 (SJ 105) u kojem se pojavljuju sporadični nalazi. Nalazi su nekarakteristični i loše očuvani, te će tek daljom obradom moći pružiti potpunije podatke.

U trenutku „uređivanja“ sonde za fotografiranje otkriven je posebni nalaz:

PN 1 – brončani AS, promjera 2,8 cm; tež. 11 g, datacije 42. g. (rimске radionice)

x = 0,29

y = 1,5

z = 5,82 (AV)

AV: Portretni prikaz iz profila cara Klaudija koji gleda ulijevo, slabo vidljiv. Uz rub novca teče natpis [TI CLAVDIVS CA]ESAR AVG PM TR P IMP PP

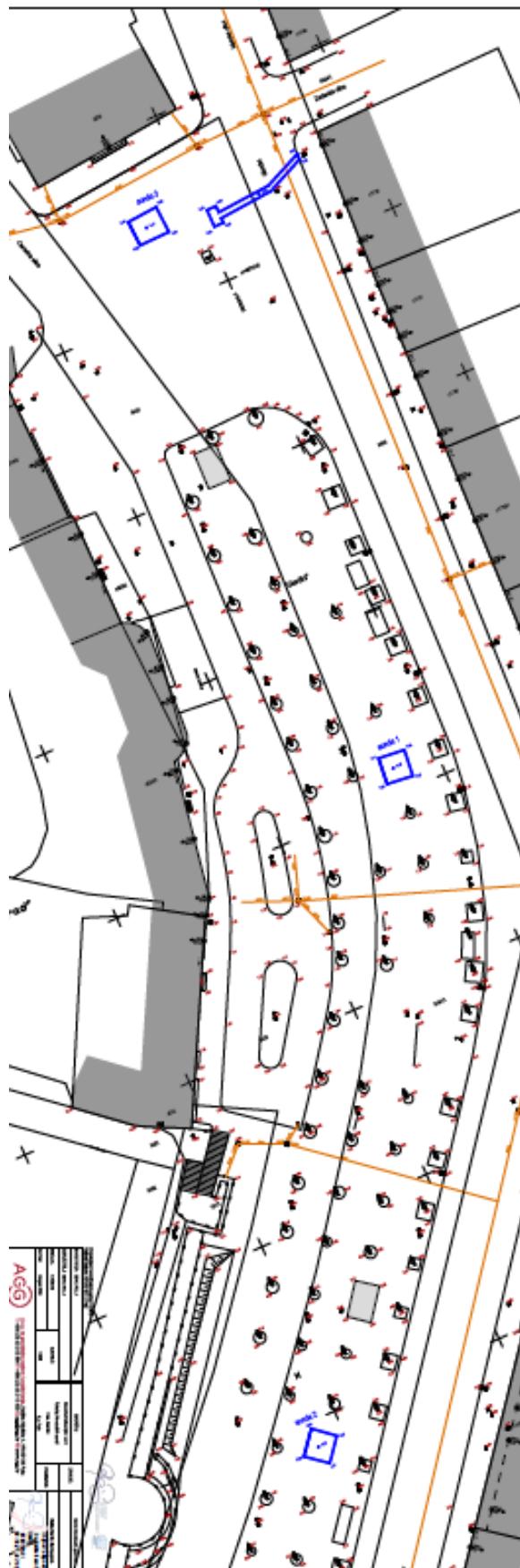
REV: Prikaz Minerve sa štitom, a sa svake strane je po jedno slovo S C (Senatus Consulto)

SONDA 2 – Po uklanjanju površinskog sloja asfalta i tampona (SJ 201), utvrđen je identičan nasuti sloj svijetle smeđe zemlje s primjesama žbuke i sitnog kamenja (SJ 202) kao i u Sondi 1, koji je u gornjim dijelovima nabijen, a u donjim rasut i suh. Nalazi su novovjekovni i sporadični. Ustanovljen je i sloj „štute“ zapunjena velikim klesancima, razmrvljenom žbukom i svjetlom smeđom zemljom, bez nalaza (SJ 204) istovjetno sa Sondom 1.

Sloj smeđe zemlje (SJ 206) otkopan je unutar manje sonde otvorene unutar Sonde 2, čime je utvrđeno da ni na iskopanoj dubini od 4,6 m (AV 2,67) nisu utvrđeni kulturni slojevi. Otkriveni nalazi su sporadični i nekarakteristični (2 ulomka glazirane i 1 ulomak grube kuhijske keramike).

SONDA 3 – Odmah po uklanjanju površinskog sloja asfalta i tampona, pojavljuje se naboј od sitnjeg i krupnijeg kamenja bez tragova veziva, a paralelno s njim sloj tamno smeđe zemlje s primjesama sitnog kamenja i novovjekovne keramike. Ustanovljena je i jedna vodovodna cijev. Po uklanjanju ovih slojeva, ustanovljen je visoki sloj štute, a u podsondi sloj tamno smeđe zemlje s primjesama sitnog kamenja. U sloju štute u kojem su zabilježeni klesanci s tragovima žbuke, pojavljuju se sporadični nalazi arhitektonskih ulomaka, ulomak glazirane keramike i neidentificirano grlo amfore.

PREKOP PREKO ULICE GIARDINI PREMA ERSTE BANCI – Obavljan je po istraživanju triju sondi zbog postavljanja optičkog kabela. Iskop je vršen do dubine od cca 0,5 m. Iako su u bliskoj prošlosti prilikom plinifikacije u obližnjoj zoni utvrđeni arheološki arhitektonski i grobni nalazi, ovom prilikom nisu utvrđeni arheološki nalazi, ni kulturni slojevi, bar ne na dubini iskopa.

Geodetski snimak položaja sondi i prekopa u odnosu na šetnicu Giardini.
Sonde su označene plavom bojom

Sonda 1 – Po uklanjanju površinskog sloja asfalta i rizle

Sonda 1 – Posebni nalaz PN-1, otkriven pri uređivanju profila sonda prije fotografiranja, u rahlom sloju smeđe zemlje u sjeverozapadnom dijelu Sonde 1

Sonda 1 – Posebni nalaz, PN-1 – Klaudijev novac iz 42. g.

Sonda 2 – Po uklanjanju površinskog sloja asfalta i rizle

Sonda 2 – Nalaz dijela kamene plastike ranokršćanske ili predromaničke provenijencije

Sonda 2 – Položaj Sonde 2 na Giardinima

Sonda 2 – Sonda 2 otkopana je u dubini većoj od dogovorenih 2 m (preko 4 m dubine).

Na dubini od 2 m, otvorena je manja pod sonda

Sonda 2 – Pogled na profile Sonde 2 u kojima se lijepo vidi količina nasutog materijala vjerojatno od vladavine Italije, a onda intenzivno u doba Austrougarske monarhije.

Sonda 3 (ispred zgrade Fine), po uklanjanju površinskog sloja asfalta i rizle

Sonda 3 – po završetku istraživanja, s otkopanom pod sondom dubine cca 1,20 m

Sonda 3, 3 x 3 m, s pod sondom manjih dimenzija 1 x 1,5 m

Nalazi iz Sonde 3, iz SJ 304 (sloj šute – tamno smeđa zemlja s većim klesancima i nekoliko sporadičnih nalaza: arhitektonski ulomci i fragmenti keramike različitih razdoblja

Prekop preko ulice Giardini prema današnjoj Erste banci zbog postavljanja optičkog kabela

STRUČNO MIŠLJENJE

Tijekom veljače i ožujka 2020. obavljalo se sondažno arheološko istraživanje na području Giardina. Sonde su bile raspoređene na način da se obuhvati donji, niži dio prema Trgu Portarata, zatim sredina šetnice Giardini, te područje prometnice ispred zgrade Fine. Određeno je da dimenzije sondi budu 3 x 3 m, a dubina iskopa 2 x 2 m. Obzirom da je iskop sondi obavljan relativno brzo, iz razloga, što nisu utvrđeni kulturni slojevi, „zagrebalo“ se i dublje od predviđena 2 m, zbog radoznalosti arheologa, uglavnom od 3 – 4 m dubine, ovisno o sondi i sigurnosti iskopa. U sve tri sonde utvrđen je visoki sloj nasutog materijala, u kojem su prevladavali veći klesanci s tragovima žbuke. Pretpostavka je da je materijal nanošen od mletačkog vremena kada su Mleci rušili rimske bedeme s morske strane, ali najvećim dijelom u doba austro ugarske jer su bedemi tada sustavno rušeni, s morske strane zbog izgradnje zgrada za potrebe njihove vojno pomorske uprave. Prema ranijim istraživanjima Arheološkog muzeja Istre i izvještajima iz tih perioda, evidentno je da prilikom bilo kakvih arheoloških istraživanja treba biti oprezan u zoni gradskih zidina i kula, dok prema samoj prometnici Giardini, kulturnih slojeva ne bi trebalo biti sve do dubine od 3 m prema zgradi Fine, te 4 m prema Trgu Portarata. Prilikom vršenja iskopa preko ulice Giardini do Erste banke, nisu utvrđeni arheološki nalazi ni kulturni slojevi. U dijelu prema Erste banci, uočena je infrastruktura iz novijeg vremena. Od nalaza definiran je jedan poseban nalaz iz Sonde 1, brončani novac cara Klaudija iz 42. g., a ostali nalazi proizašli iz šute iz različitih su perioda, pa tako u istom sloju imamo nalaze grube kuhinjske keramike, glaziranu keramiku zelene boje, i razne nekarakteristične, dno staklene posude neidentificiranog tipa.

LITERATURA:

- MATIJAŠIĆ Robert, Arheološko istraživanje Trg Portarata – Giardini, Prvo izvješće (studeni - prosinac 1994.), Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1995.
- MATIJAŠIĆ Robert, Arheološko istraživanje Trg Portarata – Giardini, Drugo izvješće (siječanj - ožujak 1995.), Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1995.
- MATIJAŠIĆ Robert, Arheološko istraživanje Trg Portarata – Giardini, Treće izvješće (travanj – srpanj 1995.), Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1995.
- MATIJAŠIĆ Robert, Arheološko istraživanje Trg Portarata – Giardini, Četvrto izvješće (rujan 1995. – siječanj 1996.), Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1996.
- ZLATUNIĆ Romuald, Izvješće o arheološkom zahvatu u sklopu građevinskih radova u današnjem kinu Valli, Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1997.
- BRADARA Tatjana, Izvještaj o arheološkom nadzoru na Giardinima, Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 1998.
- KONCANI UHAČ Ida, ČUKA Maja; Izvještaj o zaštitnom arheološkom nadzoru prema projektu „Rekonstrukcija postojeće mreže gradskog plina naselja Arena“, Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 2014., str.11.
- KONCANI UHAČ Ida, Izvještaj o zaštitnom arheološkom nadzoru prema projektu „Rekonstrukcija postojeće mreže gradskog plina naselja Arena“, listopad 2014. – lipanj 2015., Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 2015., str.7.
- ZLATUNIĆ Romuald, Zaključni Izvještaj o arheološkom nadzoru nad građevinskim radovima oko plinifikacije na području Giardina, Carrarine, djela Castropole, uspona na Kaštel, djela Kandlerove, Križanje Leherove, Arsenalske, križanje Carrarine ulice i Sv. Ivana, te Amfiteatarske ulice u Puli tijekom razdoblja od veljače do kraja svibnja 2015. g., Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 2015., str. 1-3, 8
- PETEŠIĆ Silvana, Izvješće o zaštitnom arheološkom nadzoru nad radovima na postavi temelja za montažu elektro bicikala na Giardinima u Puli, srpanj 2015., Iz izvještaja Arheološkog muzeja Istre 2015., str.